

ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВНИХ МЕХАНІЗМІВ В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ РАЦІОНАЛЬНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

**Євтушенко М. В., ст. викладач кафедри правового забезпечення господарської діяльності
ХНАМГ**

Розглядаються основні аспекти застосування державних механізмів в процесі здійснення суб'єктами землекористування та напрями їх удосконалення в ринкових умовах .

Ключові слова: державні механізми, раціональне землекористування.

The basic aspects of application of state mechanisms in the process of realization of land-tenure subjects and directions of their improvement are examined in market conditions .

Keywords: state mechanisms, rational land-tenure.

Постановка питання. Необхідність дослідження застосування державних механізмів по-яснюється необхідністю їх удосконалення з метою їх ефективної реалізації в ринкових умовах, в процесі реалізації ринку землі в Україні.

Аналіз наукових досліджень. Необхідно відмітити, що питання застосування державою її механізмів сьогодні є ще недостатньо дослідженими. Серед науковців, які здійснюють дослідження необхідно відмітити – А. М. Третяк, О. С. Дорош [1], які аналізують застосування державних механізмів при здійсненні суб'єктами землекористування, М. А. Латинін [2], який досліджує державні механізми та шляхи їх удосконалення.

Мета цієї статті: Проаналізувати застосування державних механізмів в процесі здійснення суб'єктами землекористування. Підставами для дослідження застосування державних механізмів є: відсутність зваженої державної політики, безсистемність і не комплексність розв'язання проблем і завдань в процесі реалізації земельної реформи, необхідність їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. В умовах державної власності на землю , управління її розвитком здійснювалося на підставі використання адміністративних централізованих методів управління. Загальнодержавний рівень системи управління земельними ресурсами передбачає розробку й застосування державними органами певних заходів, які передбачають: розробку й використання певних механізмів з метою застосування суб'єктами раціонального використання, охорони земель, і взагалі, землекористування; підписання і реалізацію міжнародних угод і Конвенцій; розробку державних механізмів, які будуть здійснюватися суб'єктами в процесі землекористування; державний контроль за дотриманням законодавства про раціональне землекористування; забезпечення процесу прийняття концепцій і програм розвитку земельних відносин, їх поширення і застосування на території усєї України. Підставами для аналізу проблеми раціоналізації природних ресурсів України є виснаженість природних запасів та їх обмеженість. Також з метою раціоналізації та вирішення існуючих проблем у землекористуванні, на законодавчому та науковому рівні розробляються, обґрунтовуються економічні, правові, фінансові механізми раціонального землекористування, принципи, методи раціонального управління земельними ресурсами та шляхи їх удосконалення й реалізації з метою їх наступного використання суб'єктами.

Аналізуючи систему управління й важливість дослідження системи управління земельними ресурсами потрібне пізнання об'єктивних закономірностей, ситуації, яка склалася в Україні й усьому світі і яка потребує застосування державою різних методів, утому числі, і стратегічного управління та планування на державному рівні. Ці заходи держави націлені на суб'єктив-землекористувачів з метою реалізації головних завдань, які ставляться державою перед усіма суб'єктами в процесі здійснення ними господарських відносин. Таким чином, основне завдання держави полягає в реалізації відповідних механізмів управління суб'єктами, створенні ефективної системи управління землекористуванням, в налагоджуванні й встановленні ефективних взаємозв'язків між елементами цієї системи по раціональному використанню земель.

Існують дещо різні думки щодо державного управління, яке передбачає застосування державою певних механізмів з метою регулювання відносин між державою та суб'єктами господарювання. Форми державного регулювання спрямовані на створення економічної бази, яка передбачає створення у державі оптимальних умов поєднання адміністративних й економічних методів регулювання господарської діяльності [2, с.64]. Але, у всякому разі, з'ясування застосування механізмів державного управління, неможливе без визначення місця та ролі держави в сучасній системі управління. В якості підстав, які спонукали науковців до дослідження цього питання – це недостатня ефективність державного регулювання в сьогоднішніх умовах та визначення важелів управління, які держава буде застосовувати у найближчий час. Необхідно продовжувати дослідження механізму державного регулювання та основних його складових. М. А. Латинін, аналізуючи механізми державного регулювання, приходять до висновку, що сьогодні не існує чіткого визначення поняття «механізм державного регулювання», «механізм державного регулювання – це спосіб дій суб'єкта регулювання, який ґрунтується на базових функціях і принципах, забезпечуючи за допомогою форм, методів і засобів ефективне функціонування системи державного регулювання для досягнення визначеної мети та розв'язання протиріч» [3]. Та все ж, застосування механізмів державного регулювання розглядається сучасною теорією державного регулювання з метою аналізу адміністративних й економічних методів впливу на керовані об'єкти, з метою досягнення поставленої мети [2, с.64]. О. М. Супрун погоджується з думкою М. А. Латиніна [3] у тому, що чіткого визначення поняття механізм державного регулювання нині не існує, а в науковій літературі ця категорія трактується по-різному і даються різні визначення поняття «механізм державного регулювання» [4, с.54-56]. Як у вітчизняній, так у зарубіжній літературі комплексні підходи до вивчення державних механізмів є малодослідженими. Більш того, відсутня одназначна відповідь на питання - які механізми є більш ефективними: державні або ринкові. Проблема поєднання цих механізмів є однією із найголовніших проблем сьогодення. Тобто, не існує одназначності щодо визначення позиції й місця держави в процесі управління земельними ресурсами. Думки науковців розділилися, також, щодо можливості державного втручання у регулювання економічних відносин в процесі здійснення суб'єктами своєї діяльності. Одні відмічають важливе місце держави в ціноутворенні, інші автори вважають, що в якості найкращих заходів, які регулюють економічні відносини між суб'єктами – це використання виваженого підходу шляхом надання фінансової підтримки державою, шляхом субсидій, дотацій. Ф. Горбонос, Н. Павленчик приходять до висновку, що неможливо прийти до одназначної думки щодо місця, значимості і можливості ролі держави в сучасних умовах у зв'язку із малодослідженістю цього питання, а тому, дослідження і вивчення цього питання будуть продовжуватися [5].

Наступним питанням, яке є особливо важливим сьогодні - це використання державою адміністративного механізму у врегулюванні відносин між суб'єктами. Якщо раніш економічні важелі у сфері землекористування ігнорувалися, функціонували і віддавалася перевага застосуванню тільки адміністративних методів управління, то такий стан управління земельними ресурсами, як відомо, призвів до зниження економічних показників у землекористуванні. Проблема значимості використання або не використання адміністративних механізмів державою у землекористуванні значно зросла у сьогоднішніх умовах розробки і запровадження ринку землі в Україні.

В процесі реалізації земельної реформи Україна здійснила перехід до ринкової економіки, відмовилася від адміністративних методів управління, але своєчасної заміни застарілих методів управління на економічні, правові важелі управління спочатку здійснено не було, що негативно позначилося на економіці країни. Тому держава і суспільство потребують створення нової системи управління, регулювання відносин між суб'єктами і впровадження цієї системи управління на державному рівні, так як державне регулювання є органічною частиною ринкової економіки. Та все ж, в умовах різкого переходу від адміністративно-командної до ринкової економіки місце, значимість та роль держави в цих умовах повинна не стільки зменшуватися, а повинна, навпаки, збільшитися. Це втручання не повинно розглядатися як повернення держави до застарілих адміністративно-командних механізмів, а навпаки, щоб не повторювати помилок минулого, слід рішуче змінити в нових ринкових умовах зміст, методи, механізми державного регулювання в економічному процесі. Ці зміни полягають у тому, що відносини у сфері землекористування з адміністративно-командної системи регулювання змінюються на застосування регуляторних, ринкових ме-

ханізмів, які використовуються на підставі застосування суворого дотримання правових механізмів поведінки землевласників і землекористувачів. Необхідність впровадження нових ефективних і дієвих механізмів назріла вже давно, так як застосування адміністративних методів не пов'язано зі створенням матеріальної зацікавленості суб'єктів, вони передбачають застосування державою владних дозволів і примусів. А тому, в розвинутих країнах з ринковою економікою ці механізми застосовуються у незначних масштабах [2, с.64]. Держава повинна застосовувати інший вектор направленості державного регулювання, вона повинна використовувати більш ефективні механізми адміністративного державного регулювання, які націлені на: визначення цілей розвитку економіки; державну підтримку відповідних суб'єктів господарювання. В процесі аналізу застосування механізмів держави: який з них є більш ефективний - адміністративний чи економічний, науковці приходять до висновку, що їх не можна протиставляти, вони тісно пов'язані між собою, доповнюють один другого[6].

Важливе місце в цьому процесі аналізу державного регулювання відводиться економічним механізмам, які стимулюють діяльність суб'єктів з урахуванням суспільних інтересів. Тому держава не повинна втрачати свої механізми регулювання, скоріш навпаки, повинна продовжувати здійснювати активне регулювання, управління землекористуванням. Крім того, держава повинна брати на себе відповідальність за результати свого регулювання на усіх рівнях: національному, регіональному, місцевому.

Як відомо, державне управління та регулювання землекористуванням характеризується розробкою та використанням системи економіко-правових, фінансових механізмів держави. З метою реалізації раціонального землекористування ті чи інші механізми необхідно розглядати з точки зору синтезу економічної і юридичної їх складової [7]. Таким чином, особливої уваги в цих умовах, також, потребує розробка теоретичних, практичних питань та завдань реалізації суб'єктами раціонального землекористування, розвиток ринкових механізмів управління земельними ресурсами, охорони та раціонального використання земель в умовах проведення земельної реформи. Разом з тим, необхідність дослідження цих завдань пов'язана з тим, що питання, пов'язані із землекористуванням є недостатньо врегульованими, у тому числі, в умовах реалізації ринку землі, а тому, вони потребують вирішення, розробки та удосконалення на державному рівні, так як існуючі механізми держави по управлінню земельними ресурсами використовуються ще сьогодні недостатньо ефективно, а тому потребують відповідного аналізу з метою їх подальшого застосування.

Вирішення і розв'язання цих завдань, все ж, можливо лише при посиленні ролі держави в управлінні земельними ресурсами, шляхом реалізації земельної реформи, реалізації відповідних державних програм. Тому перспективи вирішення вищевказаних завдань полягають у створенні і формуванні державою ефективних правових, економічних, організаційних передумов раціонального землекористування [8, с.57-58]. Д. С. Добряк, А. Г. Мартин вважають, що можливості держави в регулюванні земельних відносин «стають дедалі обмеженішими», використання імперативно-го методу управління суперечить ринковій економіці [9, с.6].

Стосовно нашої країни економіко-правові й фінансові механізми раціонального землекористування є одними із головних напрямів розробки і реалізації нової економічної політики України, елементами загальноекономічної державної політики, які повинні розвиватися відповідно до стану економіки суспільства. В процесі реалізації цих механізмів державні командно-адміністративні методи управління землекористуванням змінюються на більш ефективні економічні методи. Головна мета економічного механізму полягає у застосуванні економічних важелів по відношенню до суб'єктів - землекористувачів в процесі здійснення ними господарської діяльності. Йдеться, насамперед, про те, що держава націлює і повинна націлювати суб'єктів-землекористувачів раціонально та ощадливо використовувати природні ресурси, зменшувати негативний вплив та навантаження на довкілля, зменшувати енерго і ресурсомісткість одиниці продукції. Порівняно із використанням адміністративних механізмів використання економічних механізмів є більш дієвим засобом економічного впливу на суб'єктів, стимулюючи їх, з метою реалізації ними раціонального землекористування. Адміністративний механізм, який застосовується державою є все ж необхідним, однак, стає більш дорогим й малоефективним, так як не передбачає використання матеріальної зацікавленості суб'єктів, а потребує утримання великої кількості контролерів. Найбільш ефективними механізмами можна вважати поєднання: адміністративного механізму (в період розбудови земельного ринку) та економічного механізмів [10, с.4].

Застосування економічних методів-механізмів в процесі здійснення землекористування по-

винні змусити підприємства і суспільство піклуватися про земельні ресурси та їх раціональне використання таким чином, щоб зменшити навантаження на них. Однак, державних коштів виділяється недостатньо, підприємствам, у більшості своїй, з економічної точки зору не застосування цих заходів в якості головних, розуміючи, що використання і впровадження низки заходів раціонального землекористування підвищить собівартість продукції. Необхідно визначити, що застосування економічного механізму стимулювання суб'єктів раціонально використовувати земельні ресурси, його використання можна визнати в якості першочергового, який необхідно розробити і впровадити в нинішніх економічних умовах.

Взагалі, економічні механізми раціонального землекористування знаходять своє визначення, закріплення і регламентування централізовано - на законодавчому рівні, наприклад, у Земельному кодексі України [11, Ст. 27], який передбачає зміст економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель. Ці механізми займають важливе місце в управлінні земельними ресурсами. В якості економічних стимулів раціонального використання і охорони земель можуть використовуватися наступні механізми, передбачені діючим законодавством – це надання податкових і кредитних пільг та заходи, які здійснюються суб'єктами за власні кошти і передбачені загальнодержавними та регіональними програмами; звільнення від плати за земельну ділянку, що перебувають у стадії сільськогосподарського освоєння або поліпшення їх стану згідно з загальнодержавними й регіональними програмами; передбачаються компенсації громадянам та іншим землекористувачам, які виконуватимуть заходи, спрямовані на раціональне використання та охорону земель; виділення коштів державного бюджету для відновлення попереднього стану земель.

Висновки: Основна мета держави при застосуванні економіко-правових й фінансових механізмів полягає у збереженні та відтворенні земельних ресурсів, екологічній цінності природних якостей земель. Застосування цих важливих механізмів спрямоване на землекористувачів з метою спонукання до позитивного виконання ними обов'язків раціонального використання та охорони земель.

Література

1. Третяк А. М. Управління земельними ресурсами (навчальний посібник) [за ред. професора А.М. Третяка] / А. М. Третяк, О. С. Дорош; – В.: Нова книга, 2006. - 360 с.
2. Кондрашов О. М. Сучасні форми і методи впливу органів державного управління на господарську діяльність /О. М. Кондрашов //Економіка та держава: міжнародний науково-практичний журнал. – 2007. - №9. – С.64
3. Латинін М. А. Удосконалення механізму державного регулювання розвитку аграрного сектору економіки України/М. А. Латинін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
4. Супрун О. М. Теоретичні концепції та механізми регулювання економіки/О. М. Супрун// Економіка АПК. – 2011. - №4(198). – С.54-55
5. Горбонос Ф. Ефективність державної підтримки сільськогосподарських підприємств/ Ф. Горбонос, Н. Павленчик // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal> Вісник Львівського державного аграрного університету: Економіка АПК. – 2009. - №16(1)
6. Гетьман А. П. Екологічне право України: підручник / А.П. Гетьман, М.В. Шульга [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/getman_ekoru/part8/801.htm
7. Гордійчук А. С. Економіка сільськогосподарського підприємництва/ А. С. Гордійчук, О.А. Стахів; Р.: НУВГП, 2009. – 438 с.
8. Димченко О. В. Регіональна економіка: навч. посібник / О.В. Димченко, Н. М. Матвеева, С. М. Гайденко; Харк. нац. акад. міськ. гос-ва. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 221 с.
9. Добряк Д. С. Напрями вдосконалення нормативно-правової бази регулювання земельних відносин/ Д. С. Добряк, А. Г. Мартин // Землеустрій і кадастр. 2010. - №4. – С. 8
10. Таратула Р. Б. Нормування землекористування як механізм правового регулювання організації раціонального використання та охорони земель/ Р. Б. Таратула [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal> Вісник Львівського державного аграрного університету: Економіка АПК. – 2010. - №17(1). – С.4
11. Земельний кодекс України: офіц. текст: за станом на 14 січня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2002. №№3-4, Ст. 27